

АНОТАЦІЯ

Гуржи К.Л. Європейське місто як модус соціальної реальності та категорія культури. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 «Філософія» (03 – гуманітарні науки). – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021.

Сучасна локалізація соціальних процесів в місті симптоматично вказує на горизонт життєвого світу сучасної людини, на повсякденне поле, в якому реалізуються життєві практики й постає картина соціальної реальності. Саме місто стає ареною розгортання та протікання важливих сучасних світових процесів, міська інфраструктура уможлиблює основні види сучасної комунікації, трансляцію та загальну доступність елементів культурного коду епохи. Пульс сучасного світу б'ється в містах, де сконцентровані всі культурні здобутки людства. Звісно, культури стикаються та сплавляються, атрибути міста історично змінюються й залежать від місця та часу свого втілення, але розгортання простору соціального, як культурного простору, що перебуває в постійних змінах – одна з ознак міської соціальної реальності.

Обрана тема є актуальною, в другій половині ХХ століття «місто» як предмет рефлексії набуває в філософії статусу аподиктичної структури сучасного мислення, самостійно або в парі з опозиційною категорією «не міста» («села», «поселення»). Місто заміщає місце колись непохитних для західної культури просторових категорій, на кшталт полісу, «земного граду», «раю», «пекла» або «чистилища». Водночас саме категорії культури відіграють роль тих понятійних структур, на кшталт піщинок, з яких виростає перлина, навколо яких формуються структури соціальної реальності і які набувають значної ваги в сучасних дослідженнях парадигм мислення та культурного буття.

У контексті глобалізації дослідження міста знаходять особливий фокус. Так в умовах конкуренції культур місто не просто стає характеристикою /

модусом втілення, існування / західної культури, воно виступає вузловим моментом заломлення де змінюються культурні налаштування, сенсів та картин світу. Місто – постає полем повсякденної діяльності, в якому реалізуються життєві практики та втілюються уявлення про соціальну реальність, спроби порушити які – це виклик аксіологічним підвалинам культури, що обумовлюють звичний порядок світу. Зосередженість на міському вимірі соціальної реальності може дозволити знайти дієві відповіді на економічні, соціальні, і, зрештою, культурні кризові та конфліктні явища в сучасному суспільстві. А звернення до практичних аспектів співвідношення міста та культури допоможе артикулювати уявлення соціальної системи про саму себе.

З розвитком індустріалізації містом завершується централізація цивілізаційних процесів. З того часу саме в містах концентруються найвеличніші здобутки людства, рівень освіченості (адже університети нерозривно пов'язані з містами), багато в чому саме завдяки місту з його інтенсифікацією життєвих процесів та необхідністю підтримувати велику кількість розрізнених соціальних зав'язків з'являються та поширюються віртуальні соціальні мережі. Саме місто стає емблемою європейської цивілізації, і процеси, що перебігають в місті, виявляються процесами, характерними для даної культурної епохи. Місто стає носієм кодів соціальної реальності, обумовлюючи світогляд своїх мешканців, постає перед ними картиною епохи, в якій вони живуть.

Український урбанізований простір позначений впливом радянського періоду, а пізніше – пострадянського пошуку власних національних та локальних орієнтирів. Саме зараз, коли дослідники пишуть про певну зміну цивілізаційної парадигми в розвитку України, є необхідність відповідності українських міст європейському та світовому урбанізованому простору. Трансформації українських міст й співвіднесення подібних трансформацій з європейськими зразками актуалізують необхідність такого дослідження в українських реаліях. Саме тому усвідомлення міста як найзагальнішої

культурної форми, покликаної зберігати, кодувати та передавати інформацію про соціальний світ нащадкам, його сакральний устрій та порядок – як певної світоглядної універсалиї європейської культури, є актуальним завданням у сучасних реаліях українського транзитивного суспільства.

Метою дисертаційного дослідження є філософська експлікація суттєвих рис та визначення європейського міста як модуса соціальної реальності та культурної категорії, втіленої в ідеї міста й проявленої у міфі міста.

Об'єкт дослідження – соціальна реальність як система спільних світоглядних уявлень людини, яка фіксується категоріями культури.

Предмет дослідження – європейське місто як особливий тип соціальної реальності та категорія культури.

Наукова новизна одержаних результатів.

Вперше:

- показано, що серед існуючих методів дослідження європейського міста особливе місце займає феноменологічний дискурс, що спрямований на експлікацію смислових структур мислення людини та соціальних форм, в яких ці структури відбиваються та втілюються;

- європейське місто інтерпретовано як реалізована система соціального буття, форма якої транслюється змістом ідеї міста, що має християнське походження, центральні смисли якої кодуються та транслюються міфом міста;

- доведено, що ідея європейського міста як простору соціального буття, що формується навколо сакрального центру та архетипічно відтворюється на християнських територіях, набуває аподиктичного значення в структурі сенсів соціальної реальності Європи, в тому числі й модерного часу;

- обґрунтовано, що європейське місто втілює світоглядну структуру християнського та модерного мислення і є одним з актуалізованих

просторів повноцінної реалізації світоглядних імперативів християнської та модерної доби;

- виявлено, що ідея європейського міста є смисловою структурою, в центрі якої знаходиться уявлення про сакральні цінності, а периферію складають імперативи, що регулюють соціальне буття у відповідності до центру; ця ідея є формою існування центральних смислів європейської культури (категорією культури), а її втілення – способом культурного буття (модусом соціальної реальності);

- обґрунтовано, що сакральне ядро ідеї міста, а відповідно й сакральний центр міста змінюється та трансформується у просторі та часі, але структурне місце та сакральна природа його значення залишаються інваріантними;

- визначено, що культурна ідея міста артикулюється та реалізується у міфі міста. Міф міста представлено як актуальну реальність, пов'язану із системою уявлень локальної спільноти (городян) про місто та самих себе, закодовану символічними засобами в наративі про місто та опредметнену в міському просторі; міф європейського міста артикулює сакральні сенси ідеї міста та способи їх реального буття;

- на прикладі міфу Донецька, дослідженого до 2013 року, показано, що його наратив завжди будується навколо сакральних сенсів ідеї міста, а трансформації цього сакрального ядра, пов'язані з світоглядними зсувами (змінами в культурній онтології), змінюють просторову структуру міста та впливають на соціальне буття міста, маючи перетворюючий та мобілізаційний потенціал;

Уточнено:

- підстави для культурної типологізації міст, виокремлено основні форми культурної типології міст та показано залежність специфіки міських змін від зміни типів культур;

- структуру міфу міста, архетипічну природу його складових та групи функцій міфу міста, виявлено його релігійні витоки та взаємозв'язок з архаїчним міфом;

Набуло подальшого розвитку:

- розуміння залежності в європейських містах змісту містоутворюючих сенсів від культурних універсалій та актуальної картини світу;

- застосування феноменологічного, конструктивістського та синергетичного підходів до дослідження процесу створення та функціонування соціального простору міста, зокрема, експлікації ідеї міста у вигляді міфу міста;

- розуміння європейської цивілізації як міської культури, запропоноване Фернаном Броделем, доповнене аналізом трансформації однієї з основних культурних цінностей – культурної пам'яті в сучасному місті;

- бачення літературних та архітектурних авторських проєктів ідеальних міст, суголосних встановленню бажаного соціального порядку – як спроб вербалізувати ідею міста;

- дослідження сучасного стану міських змін, зокрема, через аналіз програмних документів ООН щодо міського розвитку, актуалізовано вектори подальшого міського розвитку.

Ключові слова: європейське місто, ідея міста, ідея європейського міста, ідеальне місто, місто як категорія культури, культурна форма міста, міська культурна спадщина, архітектурна форма міста, міф міста, донецький міф, сакральний простір міста, пам'ять в міському просторі, міська соціальна реальність, універсалія культури, філософія міста.

SUMMARY

Hurzhy K.L. European city as a mode of social reality and a category of culture. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for the acquisition of a scientific degree of Ph.D. by the specialty 033 "Philosophy" (03 - humanities). – Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2021.

The modern localization of social processes in the city symptomatically points to the horizon of the modern person life world, to the everyday field in which life practices are implemented and the picture of social reality emerges. The city itself becomes the arena for the deployment and flow of important modern world processes, the urban infrastructure enables the main types of modern communication, transmission and general accessibility of the era cultural code elements. The pulse of the modern world beats in cities where all the cultural achievements of mankind are concentrated. Of course, cultures collide and merge, the city attributes change historically and depend on the place and time of their incarnation, but the deployment of social space as a cultural space, that constantly changes is one of the hallmarks of urban social reality.

The chosen topic is relevant. In the second half of the XX century, the "city" as the object of reflection in philosophy acquires the status of apodictic structures of modern thinking, independently or together with the opposition category "not city" ("villages", "settlements"). The city replaces the place of once spatial categories that are unshakable for Western culture, such as polis, "earthly city", "paradise", "hell" or "purgatory." At the same time, it is the categories of culture that play the role of those conceptual structures, like sand grains from which a pearl grows, around which structures of social reality are being formed and which acquire significant weight in modern studies of the paradigms of thinking and cultural being.

In the context of globalization, studies of city find a special focus. Thus, in the conditions of cultures competition, the city not only becomes a characteristic /

mode of embodiment, existence / of Western culture, it acts as a focal point of refraction where cultural settings, meanings and pictures of the world change. The city appears as a field of everyday activity, in which life practices are implemented and ideas about social reality are embodied. Any attempts to violate which mean a challenge to the axiological foundations of culture, which determine the usual world order. Focusing on the urban dimension of social reality can provide effective responses to economic, social, and, finally, cultural crisis and conflict phenomena in modern society. And turning to the practical aspects of the relationship between city and culture will help to articulate the idea of the social system about itself.

With the industrialization development, the city completes the civilization processes centralization. Since then, the greatest achievements of mankind and the level of education have been concentrated in cities (after all, universities are inextricably linked with the cities), largely due to the city with its intensification of life processes and the need to maintain a large number of disparate social ties, virtual social networks appear and spread. The city itself becomes the emblem of European civilization, the processes taking place in the city turn out to be the processes characteristic of this cultural era. The city becomes the bearer of the codes of social reality, conditioning the worldview of its inhabitants, appears before them as a picture of the era in which they live.

The Soviet period had its impact on the Ukrainian urban space, as well as subsequent post-Soviet search for own national and local landmarks. At this precise point in time, while researchers are stating a certain change in the paradigm of civilization in the development of Ukraine, there is a need to explore whether the Ukrainian cities comply with the European and global urban space. The Ukrainian urban transformation and correlation of such transformation with European models highlight the need for such a research in Ukrainian real life. That is why the perception of a city as the most common cultural form designed to store, encode and transfer the information about social world to descendants, its sacred structure

and order – as a kind of worldview universals of European culture, is an urgent task in real life of the Ukrainian transitive society.

The purpose of thesis research is the philosophical explication of essential features and definition of the European city as a mode of social real life and cultural category embodied in the urban concept and manifested in urban myth.

The objective of research is a social real life as a system of common human worldviews established by culture categories.

The subject of research is the European city as a special type of social real life and a category of culture.

The paper shows *for the first time* that:

- among the existing methods of studying the European city a special place is occupied by phenomenological discourse aimed at explicating the semantic structures of human thinking and social forms in which these structures are reflected and embodied;

- European city is interpreted as an implemented system of social real life, which form is translated by the content of the urban concept of Christian origin, the central meanings of which are encoded and transmitted by the urban myth;

- it is proved that the European urban concept as a space of social existence being formed around the sacred center and archetypically reproduced in Christian territories, acquires apodictic significance in the structure of meanings of the European social real life, including modern times;

- it is substantiated that the European city embodies the worldview structure of the Christian and modern thinking and is one of the actualized spaces for complete worldview imperatives implementation of the Christian and modern age;

- the European urban concept is a semantic structure, at the heart of which the sacred values lie, and which periphery consists of imperatives regulating social life in compliance with the center; this concept is a form of the central

meanings existence of European culture (category of culture), and its embodiment – a way of cultural life (mode of social reality);

- it is substantiated that the sacred core of the urban concept, and accordingly the sacred center of the city changes and transforms in space and time, but the structural place and the sacred nature of its meaning remain invariant;

- the urban myth articulates and implements the cultural urban concept. The urban myth is presented as an actual reality linked to a system of local community (citizens) idea of the city and themselves, encoded by symbolic means in urban narrative and materialized in the urban space; the European urban myth articulates the sacred meanings of the urban concept and the ways for their real existence;

- using Donetsk myth as an example, studied before 2013, it has been shown that its narrative is always built around the sacred meanings of the urban concept, and the transformations of this sacred core associated with ideological shifts (changes in cultural ontology) change the spatial urban structure and affect social existence of the city, having a transformative and mobilizing potential.

The research *clarifies* possible grounds for cultural urban typology, identifies the main forms of cultural urban typology and shows the dependence of urban change specifics on culture types change; the structure of urban myth, the archetypal nature of its components and groups of functions of the urban myth, the religious origins and relationship with the archaic myth have been defined.

In addition, the paper *further developed*:

- an understanding of the dependence in European cities of urban-forming meanings on cultural universals and the current presentation of the world;

- application of phenomenological, constructivist and synergetic approaches to the study of the urban social space establishing and functioning, in particular the explication of urban concept in the form of urban myth;

- an understanding of European civilization as urban culture proposed by Fernand Braudel, supplemented by transformation analysis of one of the main cultural values – cultural memory in the modern city;

- perspective of literary and architectural authorial perfect urban projects in agreement with the establishment of the desired social order – as attempts to verbalize the urban concept;

- study of the current state of urban change, in particular, through analysis of UN policy documents on urban development, vectors updated of further urban development.

Keywords: european city, idea of the city, idea of the european city, ideal city, city as a category of culture, cultural form of the city, urban cultural heritage, architectural form of the city, myth of the city, Donetsk myth, sacred city space, memory in city space, urban social reality, universal of the culture, philosophy of the city.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Hurzhy K. City and its researchers: social-philosophical focus on the concepts and explanations of the city phenomenon. *Skhid: аналітично-інформаційний журнал*. 2019. Vol. 159. Issue 1. P. 37-41.
2. Гуржи К.Л. Нелінійний характер прояву конфліктогенних факторів у локальних просторах: особливості міського регіону соціальної реальності. *Схід: аналітично-інформаційний журнал*. 2015. № 2. С. 133-136.
3. Гуржи К.Л. Соціальна реальність: міський простір міфологічного. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2014. № 2. С. 72-78.
4. Білокобильський О., Сидорова К. Міф Донецька. Онтологія самосвідомості міста. *Схід: аналітично-інформаційний журнал*. 2013. № 6. С. 265-269. (Особистий внесок авторки складає 70%: визначено поняття «міф міста». Проаналізовано історію формування міфу Донецька, виділено основні етапи його становлення, виділено його змістовні та функціональні особливості).
5. Сидорова К.Л. Витоки та розвиток донецького регіонального міфу. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2012. Вип. 4(2). С. 222-229.

Статті у періодичних наукових виданнях інших держав, включених до міжнародних наукометричних баз

6. Hurzhy K. Idea and myth of the city from the philosophical research viewpoint. *European philosophical and historical discourse*. Volume 7. Issue 3. Czech Republic, 2021. P. 151-157.

Наукові праці які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Гуржи К. Культурно-соціальний зміст архітектурної форми міста: конфлікти взаємодії «західної» та «незахідної» міських форм. *Київські філософські студії: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 21 травня 2021 р.): тези доповідей*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. С. 20-23.

8. Гуржи К.Л. Місто як міфологічний конструктор. *Київські філософські студії-2020: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю (м. Київ, 19 травня 2020 р.): тези доповідей*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. С. 15-20.

9. Гуржи К. Сакралізація «центру» в сучасному міському просторі. *Філософські рефлексії сучасних світоглядних дискурсів: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 19-20 квітня 2019 року*. Вінниця, 2019. С. 68-75.

10. Hurzhy K. The Idea of the City. "The Days of Science of the Faculty of Philosophy – 2019", *International Scientific Conference (2019; Kyiv). International Scientific Conference "The Days of Science of the Faculty of Philosophy – 2019", April 23-24, 2019*. Kyiv: Publishing center "Kyiv University", 2019. P. 23-24.

11. Гуржи К.Л. Соціальний час та простір в світогляді сучасної людини (есеї на прикладі концепцій Трюльса Вюллера та Зигмунта Баумана). *Київські філософські студії-2019. Матеріали наукової конференції (м. Київ, 16-17 травня 2019 р.): тези доповідей*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019. С. 119-121.

12. Hurzhy K. The city in the structure of social reality and changes city's cultural code in the modern era. *International Internet Conference: Future of Secular Western Civilization in Globalization Processes, May 31, 2017. KyivBrussels-Rome, Volume I, Part 1*. Ukrainian institute of strategies of global development and adaptation, 2017. P. 25-28.

13. Гуржи К.Л. У пошуках «ідеального міста» або історія вигнання людини з публічного простору. *Матеріали Всеукраїнської науково-*

практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 80-річчю заснування Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця, 4-5 квітня 2017 р.): тези доповідей. Вінниця: Тов «Нілан-ЛТД», 2017. С. 76-78.

14. Гуржи К.Л. Особливості міського миротворення: теорія та світовий досвід. *Матеріали VI Міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: миротворення у гібридних війнах» (25 березня 2016 року, м. Запоріжжя).* Запоріжжя: КСК-Альянс, 2016. С. 46-48.

15. Гуржи К.Л. Експерименти з міським простором, соціальна інженерія та небезпека «смерті духу»: вплив на психологічне здоров'я городян. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Вінниця, 04 листопада 2016 р.): тези доповідей.* Вінниця: Тов «Нілан-ЛТД», 2016. С. 56-60.

Наукові праці які додатково відображають наукові результати дисертації

16. Гуржи К.Л. Місто як форма організації життєвого простору людини: погляд через дослідження міської типології та культури. *Наука. Релігія. Суспільство.* 2018. № 2 (62). С.25-33.

17. Гуржи К.Л. Сучасні та класичні теоретико-методологічні підходи до аналізу міста (соціально-філософський аспект). *Наука. Релігія. Суспільство.* 2018. № 1 (61). С. 120-127.

18. Гуржи К.Л. Де/конструювання міського соціального простору: дослідницький потенціал розробок Кевіна Лінча Та Коліна Елларда. *Збірник наукових праць професорсько-викладацького складу ДонНУ імені Василя Стуса за 2015-2016 рр.* Вінниця, 2017. С. 11-12.

19. Гуржи К.Л. Сакральні архетипи структури західноєвропейського міста. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Філософія.* 2015. Вип. 18. С. 53-59.

20. Гуржи К. Л. Збереження культурної пам'яті в сучасному місті: особливості регулювання на державному та міжнародному рівні. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. Hungary. VIII (37). I.: 223. 2020 Feb. С. 7-11.